

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-47>

УДК 33. 331

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

CURRENT STATE OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE

Черніков Дмитро Ігорович

аспірант,

Харківський національний університет радіоелектроніки

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0647-5237>**Chernikov Dmytro**

Kharkiv National University of Radio Electronics

Стаття присвячена аналізу функціонування та розвитку промислових підприємств України. Було визначено зміни стану розвитку промислового комплексу держави, що дало змогу сформулювати сильні та слабкі сторони промислових підприємств. Було обґрунтовано, що зниження ефективності функціонування промислових підприємств України пов'язано з несприятливою безпековою ситуацією в державі. На основі проведеного аналізу запропоновано формування стратегічних напрямів розвитку промислових підприємств за двома періодами – військового та повоєнного відновлення. Встановлено, що в період активних бойових дій, для підприємств основні завдання щодо розвитку повинні бути спрямовані на створення умов автономності та незалежності функціонування виробничих процесів. Стратегічні напрями в період повоєнного відновлення повинні бути націлені на відбудову підприємств на засадах інноваційності з урахуванням європейських стандартів якості.

Ключові слова: підприємство, промислове підприємство, розвиток, функціонування, стратегічний розвиток, заходи, інновації.

The article is devoted to the analysis of the functioning and development of industrial enterprises in Ukraine. Changes in the state of development of the country's industrial complex were identified, which made it possible to identify the strengths and weaknesses of industrial enterprises. The decline in the efficiency of industrial enterprises in Ukraine was justified, taking into account the unfavorable security situation in the country. The main problems faced by industrial enterprises in Ukraine in recent years have been identified. It has been established that enterprises in the industrial sector have suffered losses in their activities, which can be explained by the economic crisis and the temporary occupation of parts of the Donetsk and Luhansk regions, where some of the country's largest industrial enterprises are located and which have suffered destruction and losses during this period. It has been proven that the low innovation and investment capacity of the industry and enterprises reduces the country's industrial potential in the international arena. The unfavorable investment climate, which is shaped by state regulation and guarantees for investors, reduces the investment attractiveness of domestic enterprises. It is noted that the rapid adaptation of enterprises to new conditions is a guarantee of their success and development in conditions of volatility and uncertainty in the external environment. Adaptive capacity determines how quickly an enterprise can adjust its production processes to new conditions and needs. It has been determined that an important step for domestic enterprises is integration into international technical assistance programmes based on grants, credit programmes, and the involvement of international financial institutions, which allows for resource support for production. Based on the analysis, it is proposed to form strategic directions for the development of industrial enterprises in two periods: military and post-war recovery. It has been established that during the period of active hostilities, the main development tasks for enterprises should be aimed at creating conditions for the autonomy and independence of production processes. Strategic directions in the period of post-war recovery should be aimed at rebuilding enterprises on the basis of innovation, taking into account European quality standards.

Keywords: enterprise, industrial enterprise, development, functioning, strategic development, measures, innovation.

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку української економіки характеризуються значними трансформаційними процесами, які пов'язані як з внутрішніми змінами так і зовнішніми викликами глобального масштабу. Промисловий сектор, будучи

одним з ключових напрямів економічного зростання та стабільності української економіки, відіграє значну роль в забезпеченні економічної безпеки держави, формуванні доданої вартості та забезпечення конкурентоспроможності підприємств та країни на міжнародній арені. Враховуючи складну безпекову ситуацію в державі, значну втрату промислових об'єктів через тимчасову окупацію частини територій та руйнацію, на сьогодні промислове виробництво знаходиться в складних умовах функціонування. Саме тому дослідження сучасного стану функціонування та перспектив розвитку промислових підприємств набуває особливої наукової та практичної значущості. В умовах глобалізації та інтеграції України до європейського економічного простору вітчизняні промислові підприємства стикаються з проблемою адаптації до європейських норм та стандартів якості, екологічності та інноваційності продукції та послуг.

Воєнні дії на території держави негативно вплинули на функціонування виробничих ланцюгів, втрату частини виробничих потужностей, кадрового потенціалу, що на сьогодні потребує розробки ефективного стратегічного забезпечення, яке націлене на відновлення та модернізацію діяльності підприємств. Враховуючи значний розвиток цифрових технологій, повоєнне відновлення промислових об'єктів повинно включати сучасні технології автоматизації, роботизації та обробки великих обсягів даних. Такі основні аспекти обумовлюють актуальність та важливість дослідження обраної тематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування та розвитку промислових підприємств присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених, серед яких В. М. Геєць, О. І. Гончар, С. В. Гришко, С. М. Ілляшенко, Л. Л. Лазебник, В. В. Лук'янова, О. О. Коваленко, Н. В. Нікітченко, О. М. Менчинська, О. О. Орлов, Т. В. Полозова, Л. І. Федулова, Н. А. Хрущ та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи значний здобуток вчених в питаннях оцінки стану функціонування промислових підприємств та забезпечення їх розвитку, сучасні реалії в яких знаходиться бізнес потребують більш розширеного підходу до аналізу цих процесів, а саме в частині виокремлення факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Мета статті полягає у дослідженні сучас-

ного стану функціонування та розвитку промислових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неприятлива безпекова ситуація в країні призвела до тимчасової окупації частини територій регіонів, на яких було зосереджено значну кількість промислових підприємств. В наслідок бойових дій такі підприємства зазнали руйнації або були повністю знищені, що негативно вплинуло на загальний промисловий потенціал держави.

Досліджуючи стан розвитку промисловості в Україні слід звернути уваги на стабільність національної економіки, показники функціонування промислових підприємств, сучасний безпековий стан в країні. Якщо розглядати стан промисловості до періоду 2022 року доцільно звернути увагу на фактори, які впливають на спроможність промислових підприємств ефективно здійснювати свою діяльність [2]. Так, до основних проблем, які спіткають промислові підприємства в Україні можна віднести наступні:

- слабка інноваційна активність промислових підприємств в частині модернізації обладнання та технологічних процесів, що негативно впливає на ефективність виробництва та конкурентоспроможність підприємств;
- низька фінансова спроможність українських підприємств, що впливає на можливість отримання кредитних ресурсів та обмежує доступ до інвестицій, що негативно позначається на можливості оновлення виробничих та технологічних процесів;
- руйнація інфраструктурних та логістичних потоків, яка пов'язана з бойовими діями, та впливає на строки постачання сировини та матеріалів, можливість здійснення торговельних операцій, перебудову зовнішньоекономічних зав'язків, стабільне енергопостачання тощо;
- враховуючи збільшення міграційних потоків відбулося зменшення кваліфікованої робочої сили, що впливає на збільшення дефіциту кадрів через недостатній рівень підготовки фахівців, які б відповідали сучасним вимогам виробництва;
- нестабільність регуляторного середовища створює невизначеність для інвесторів та ускладнює довгострокове планування, що особливо актуальне для України в період повоєнного відновлення;
- особливість виробничих процесів промислових підприємств пов'язана з їх енергетичною залежністю, що для підприємства проявляється у чутливості до цінової політики

на енергоносії, що відображається на собівартості та прибутковості підприємства;

– високий рівень викидів та низька ефективність використання ресурсів призводить до невідповідності екологічним нормам більшості промислових виробництв. Ці аспекти ускладнюють вихід на міжнародні ринки для вітчизняного бізнесу та потребують додаткових коштів для реалізації принципів «зеленої» технології.

Тому розвиток вітчизняних промислових підприємств повинен базуватися на концепції сталого розвитку, яка передбачає екологічність виробництв, використання сучасних інноваційних технологій, досягнення економічної ефективності. Для цього перш за все, необхідно створити сприятливі інвестиційні умови для залучення коштів на розвиток виробництва, підготовку висококваліфікованих кадрів, інтеграцію в глобальні виробничі ланцюги [7]. Для визначення заходів щодо розвитку промислових підприємств, необхідно дослідити сучасний стан галузі. Так, річні темпи зміни індексу промислового виробництва найбільше зазнали втрат у 2022 році з початком повномасштабного вторгнення в Україну (-36,7 %) (рис. 1). За досліджуваний період 2014–2024 років темпи зміни індексу промислового виробництва змінювалися у відносно однаковій динаміці. Найбільш суттєві зміни були у 2015 році (-12,2%), що пояснюється подіями 2014 року та тимчасовою окупацією частини Донецької та Луганської областей, у 2022 році – з початком повномасштабного

вторгнення та збільшення окупації Луганської та Донецької областей, частини Харківської області що є промисловими територіями.

У 2023–2024 роках ситуація стабілізувалася і зміни темпів були в межах (2,2% у 2024 році в порівнянні з 2023 роком). Для визначення резервів щодо покращення промислового потенціалу держави доцільно проаналізувати зміни індексів промислової продукції в розрізі промислових груп (рис. 2). Так, за аналізований період 2014–2024 років найбільший спад індексу промислової продукції відбувся у 2022 році (63,3%) до попереднього року. За основними промисловими групами за цей період також спостерігався найбільший спад.

Якщо досліджувати в розрізі промислових груп, то індекси добувної промисловості були більші ніж переробної в 2015 році (89,8% проти 86,9%), 2018 році (103,4% проти 102,9%), 2020 році (97,0% проти 94,1%), 2022 році (70,0% проти 59,0%). В інші роки переробна промисловість в порівнянні з добувною промисловістю мала більші індекси промислового виробництва. За період 2023-2024 років ситуація стабілізувалася, оскільки частину промислових потужностей було відновлено, не зважаючи на складну безпекову ситуацію підприємства продовжують свою діяльність, що позитивно впливає на загальні результати [9]. В обсягах реалізованої продукції за період 2014–2024 років в структурі промисловості значна перевага в переробній галузі в порівнянні з добувною промисловістю та постачан-

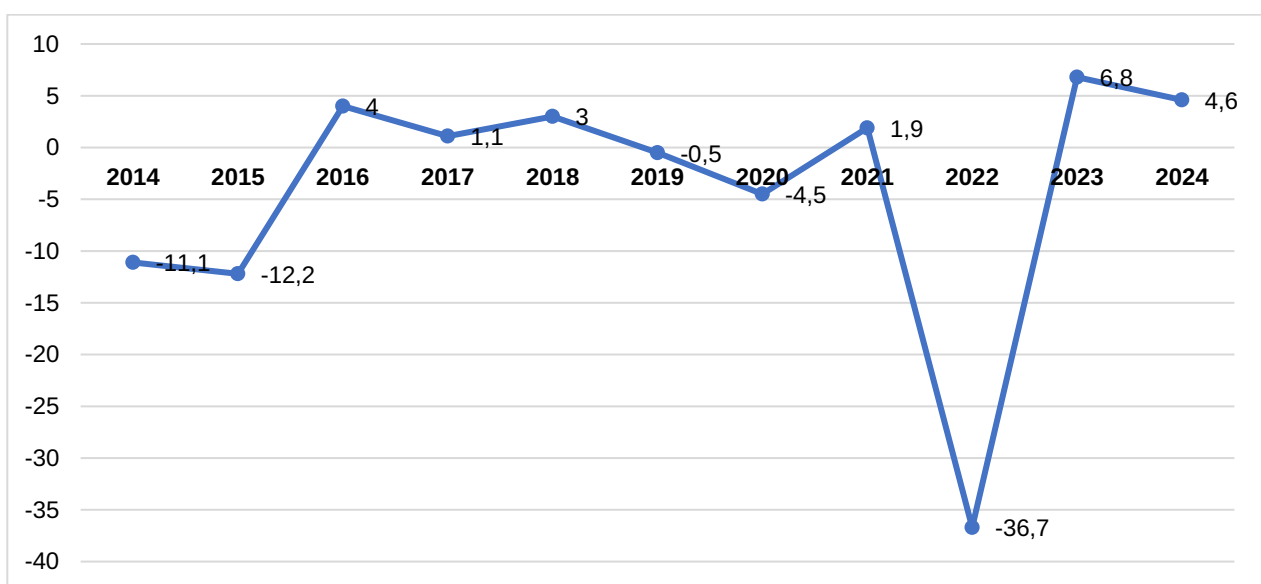

Рис. 1. Річні темпи зміни індексу промислового виробництва, %

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

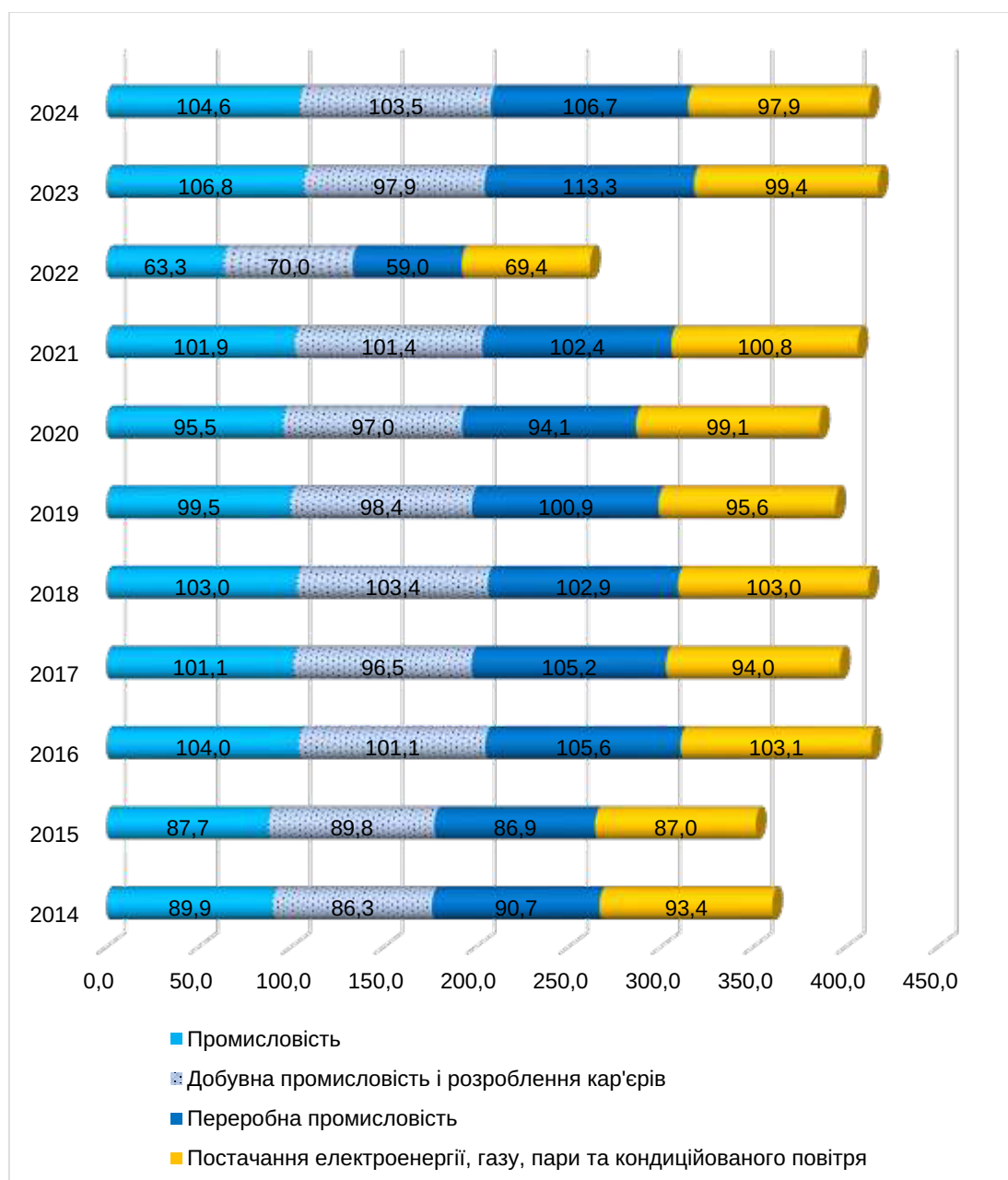

Рис. 2. Індеси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами (ОПГ) за 2014–2024 роки (% до попереднього року)

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

ням електроенергії, газу (рис. 3). У 2024 році переробна галузь в порівнянні з 2023 роком збільшила обсяги реалізації продукції на 3,1%, в той час добувна промисловість знизилась обсяги реалізації на (-3,4%).

Враховуючи складні умови функціонування галузі промислового виробництва, за досліджуваний період 2014–2024 років прибуток (збиток) підприємств галузі впливав на загальну економічну ситуацію в країні та формування промислового потенціалу (рис. 4). Так у період 2014–2016 років підпри-

ємства промислового сектору отримували збиток в своїй діяльності, що пояснюється економічною кризою, тимчасовою окупацією частини Донецької та Луганської областей на яких розташовані одні з найбільших промислових підприємств країни, та які зазнали руйнації та втрат за цей період.

Слід зазначити, що окрім несприятливих безпекових умов, на розвиток промислової галузі значний вплив має недостатній рівень фінансування виробництва. Низька інноваційно-інвестиційна спроможність галузі та

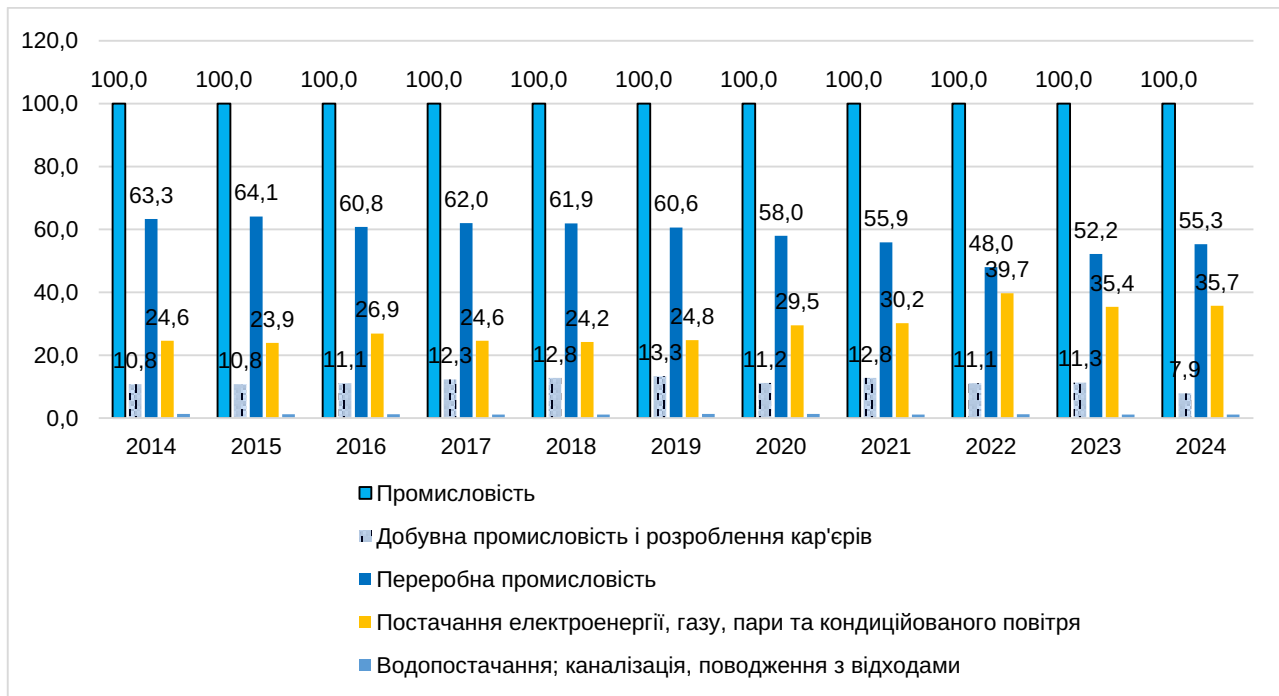

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності промисловості у 2014–2024 роках (% до підсумку)

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

підприємств знижує промисловий потенціал країни на міжнародній арені. Неприятливий інвестиційний клімат, який формується під впливом державного регулювання та гарантій для інвесторів, знижує інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Застарілість виробничого обладнання на більшості промислових підприємств впливає на якість та відповідність продукції вимогам світових ринків, особливо в питаннях екологічності та ресурсозбереження [1; 4–5]. Результатом такої діяльності є низька інноваційна активність промислових підприємств, недостатній рівень впроваджень, що створює незавершений цикл виробництва та відсутність доданої вартості.

Не зважаючи на складні умови функціонування промислових підприємств в сучасних умовах, керівництво разом з державними та місцевими органами влади намагаються адаптуватися до нових умов, для функціонування та розвитку бізнесу. Так, частину промислових підприємств (де є така виробнича можливість) було релоковано у більш безпечні регіони країни для їх подальшого функціонування.

Великі підприємства впровадили стратегії диверсифікації виробничих програм, зокрема перехід частини виробничих потужностей на

продукцію оборонного призначення та подвійного використання. Підприємства, які налагодили міжнародну співпрацю змогли інтегруватися у міжнародні виробничі ланцюги за рахунок такої співпраці з європейськими компаніями. Розвиток інноваційної діяльності в сфері безпілотних технологій, IT-рішень для потреб армії, сфері енергетики тощо.

Швидка адаптація підприємств до нових умов є запорукою їх успіху та розвитку в умовах мінливості та невизначеності зовнішнього середовища. Адаптивна спроможність визначає наскільки швидко підприємство може підлаштувати свої виробничі процеси під нові умови та потреби [3]. Напрями активізації розвитку промислових підприємств доцільно поділити на період військового стану та період повоєнного відновлення, оскільки завдання та можливості для підприємств в означені періоду будуть різними (рис. 5).

Якщо розглядати напрямки розвитку промислових підприємств в період військових дій, то основне завдання в даному аспекті для бізнесу адаптуватися до нових умов та бути максимально гнучкими в своїй діяльності. Для цього слід враховувати актуальні потреби ринку держави, а саме розвиток оборонно-промислового комплексу за рахунок переорієнтації частини виробництв на такі потреби,

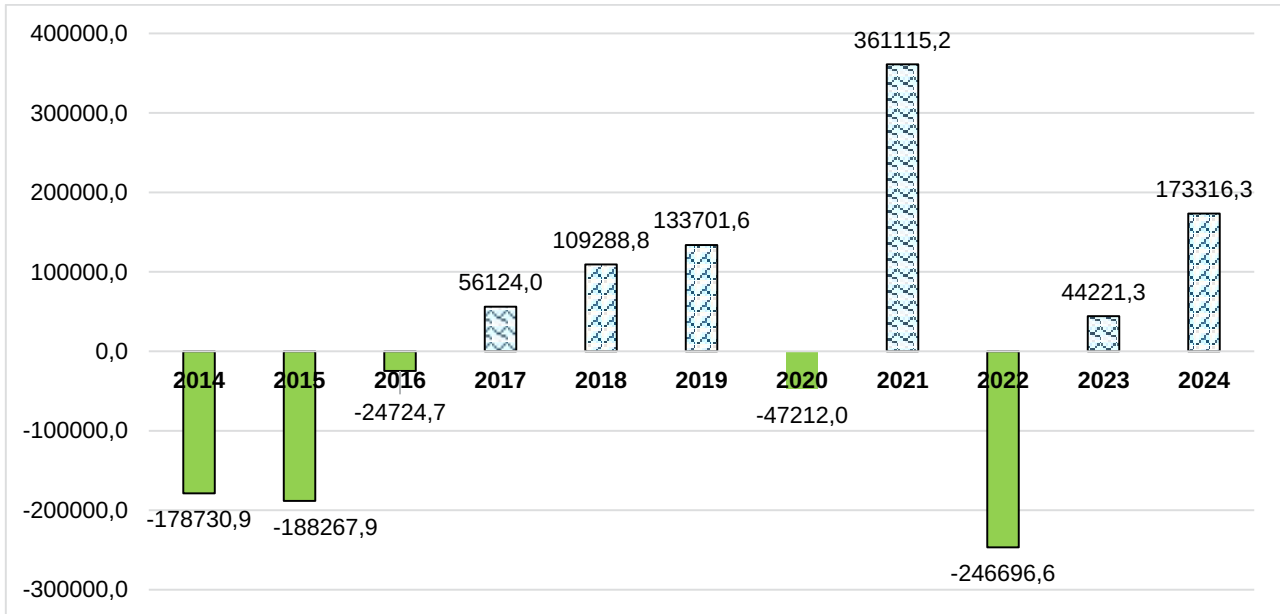

Рис. 4. Чистий прибуток (збиток) підприємств промисловості за 2014-2024 роки (млн грн)

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

що забезпечить державне замовлення та стабільний розвиток збуту. Розширення децентралізації та релокації виробництв за рахунок перенесення підприємств в більш спокійні регіони, що дозволяє мінімізувати ризики руйнації та зберегти кадровий потенціал.

Впроваджувати заходи з цифровізації бізнесу, налагоджувати дистанційне управління, активізувати роботу з використання цифро-

вих платформ для моніторингу якості продукції, що знижує участь людської праці.

Використання технологій енергетичної автономії за рахунок інвестицій у розвиток джерел відновлювальної енергії, використання мобільних енергетичних рішень, що дозволяють зменшити залежність від централізованої мережі. Важливим кроком для вітчизняних підприємств є інтеграція в про-

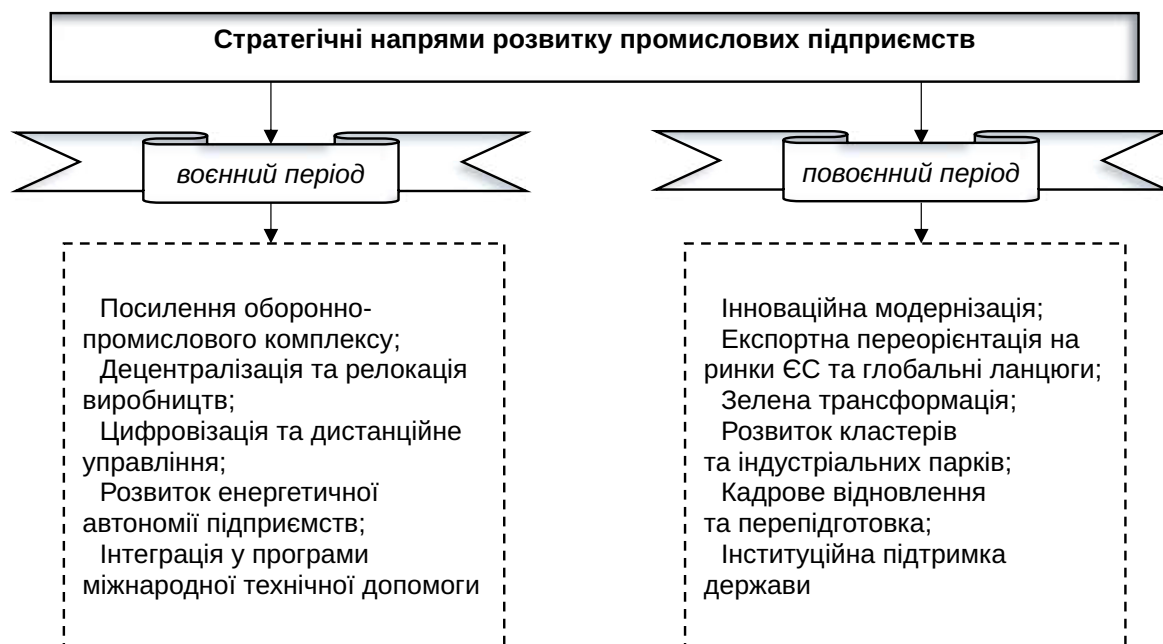

Рис. 5. Стратегічні напрями розвитку промислових підприємств

Джерело: запропоновано автором

грами міжнародної технічної допомоги на основі грантів, кредитних програм, залучення міжнародних фінансових інституцій, що дозволяє забезпечити ресурсну підтримку виробництву.

Стратегічні напрями в повоєнний період більш націлені на відбудову промислового потенціалу держави на нових засадах інноваційності та сталого розвитку [8]. На цьому етапі першочерговим завданням є інноваційна модернізація зруйнованих (або пошкоджених) підприємств з урахуванням сучасних цифрових технологій (автоматизації, енергозбереження, екологічності, роботизації та зеленої енергетики). Впровадження таких технологій дозволить значно підвищити якість товарів та послуг, забезпечити продуктивність праці та конкурентоспроможність бізнесу на ринку. У зв'язку з руйнацією старих ланцюгів постачання та співпраці підприємствам необхідно здійснювати експортну переорієнтацію на ринки ЄС за рахунок поглиблення інтеграції з європейським простором та гармонізацію стандартів якості. Відбудова інфраструктури відповідно до нових ланцюгів постачання та партнерських відносин.

Якщо говорити про європейський ринок, то для вітчизняних виробництв важливим напрямом буде саме впровадження екологічності виробництва, використання енергоефективних технологій які дозволяють зменшити викиди шкідливих речовин та сприятимуть розвитку циркулярної економіки. Релокація підприємств та перерозподіл територій за пріоритетністю видів економічної діяльності потребують оновлення індустріальних парків, об'єднань підприємств в регіональні класери, інтеграцію в глобальні ланцюги постачання тощо.

На сьогодні на рівні уряду та бізнесу доцільно розробляти та впроваджувати програми щодо забезпечення кадрового потенціалу для майбутніх професій з урахуванням вимог цифровізації та роботизації виробництв. Також необхідно враховувати строки на підготовку та перепідготовку фахівців для майбутніх професій. Збільшення міграційних потоків з початку 2022 року та мобілізація призвели до дефіциту в деяких професіях, що також потребує значної уваги з боку бізнесу та влади щодо відновлення цих прогалів.

Реалізація всіх означених напрямів як в період військових дій так і в повоєнне відновлення потребує перш за все, значних фінансових ресурсів та відповідної зміни законо-

давства. Зниження рівня корупції дозволить залучати інвестиційні кошти на розвиток бізнесу, прозорість операцій збільшить довіру не лише серед інвесторів але й суспільства, що також виражається у підтримці влади. Формування позитивного іміджу на міжнародній арені як країни так і окремих представників промислового бізнесу, формує бренд, який так само позитивно впливає на інвестиційну привабливість та залучення контрагентів для взаємних проєктів.

Висновки. Сучасний стан функціонування та розвитку промислових підприємств стикається з рядом перешкод та загроз які спричинені рядом факторів політичного, економічного, соціального та безпекового напрямку. Для розробки та реалізації сучасних стратегій розвитку галузі потрібно дослідити тенденції функціонування та визначити сильні та слабкі сторони. На основі проведеного дослідження щодо стану розвитку промислових підприємств в Україні було встановлено, що з 2022 року промислова галузь зазнала значних втрат, які перш за все, пов'язані з військовими діями на території держави та тимчасовою окупацією частини території.

Не зважаючи на такі складні умови, частина підприємств релокувала свої потужності в більш безпечні регіони, що дозволило налагодити їх функціонування та сприяти економічному розвитку держави. Такі дії позитивно відобразилися на загальному розвитку промислових підприємств, що підтверджується збільшенням індексів промислової продукції, обсягами реалізації промислової продукції, збільшенням чистого прибутку підприємств.

Для подальшого розвитку промисловості підприємствам та державі потрібно формувати стратегії відновлення спроможності з урахуванням новітніх технологій та орієнтації на європейський ринок збуту. В цьому аспекті напрями розвитку підприємств доцільно поділити на два періоди (військових дій та повоєнного відновлення). В ці періоди заходи будуть відрізнятися направленістю цілей, а саме – в період військових дій основний акцент робиться на автономію на функціонування підприємств, в повоєнний період відновлення – основне завдання модернізація виробництв відповідно до світових норм. З боку держави потрібно розробити ефективне інституційне середовище, яке забезпечить прозорість операцій, низький рівень корупції, що позитивно впливає на імідж дер-

жави для інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гришко С. В., Черніков Д. І. Сучасні тенденції та стратегічні ризики впровадження технологій Індустрії 4.0 та Індустрії 5.0. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-68>
2. Гурочкіна В. В., Кравченко Л. В. Економічна динаміка розвитку промислових підприємств в економіці емерджентного типу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 3. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-21>
3. Лупак Р. Л., Наконечна Н. В., Микитин О. З. Теоретичний базис управління забезпеченням економічної ефективності діяльності підприємства на засадах інноваційного розвитку. *Проблеми економіки*. 2024. № 1. С. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-64-69>
4. Лучко Г. Й. Сучасний стан та тенденції інноваційного розвитку підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 15. С. 388–395.
5. Ольвінська Ю. О., Самоєнкова О. В., Вітковська К. В. Сучасний стан та тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066806.2021.4.64>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Перепелюкова О. В., Ткаченко А. Г. Оцінювання просторових викликів і тенденції розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 146–151. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-21>
8. Полозова Т. В., Куценко Ю. А. Поняття організаційно-економічного механізму в контексті інноваційного розвитку підприємства. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків : ХНУРЕ, 2020. С. 265–273. URL: <https://eces.nure.ua/auka/kolektivna-monografija>
9. Тарасенко І. О., Олефіренко К. С., Полозова Т. В., Мурзабулатова О. В. Стратегічне управління стійким розвитком промислових підприємств в умовах післявоєнного відновлення України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.7.15>

REFERENCES:

1. Gryshko S. V., Chernikov D. I. (2023). Suchasni tendencii ta strategichni riziki vprovadzenia tehnologii industrii 4.0 ta Industrii 5.0. [Current trends and strategic risks of implementing Industry 4.0 and Industry 5.0 technologies]. *Economy and Society*. Issue 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-68> (in Ukrainian).
2. Gurochkina V. V., Kravchenko L. V. (2020). Economucna dinamika rozvitku promislovih pidpriemstv v ekonomici emergmentnogo tipu [Economic dynamics of industrial enterprises in an emerging economy]. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Ternopil National University. Series: Economics and Management*. Volume 31 (70). No. 3, DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-21> (in Ukrainian).
3. Lupak R. L., Nakonechna N. V., Mykytyn O. Z. (2024) Teoretychnyi bazys upravlinnia zabezpechenniam ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadakh innovatsiinoho rozvytku [The Theoretical Basis of Managing the Economic Efficiency of the Enterprise on the Principles of Innovative Development]. *Problemy ekonomiky*, no. 1, pp. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-64-69> (in Ukrainian).
4. Luchko G. Y. (2018). Suchasni stan ta tendensii innovacinogo rozvitku pidpriemstv Ukraini [Current state and trends in the innovative development of Ukrainian enterprises]. *Economy and Society*. Issue 15. P. 388–395. (in Ukrainian).
5. Olvinska Yu. O., Samotoienkova O. V., Vitkovska K. V. (2021). Suchasni stan ta tendensii rozvitku innovacii-noi diialnosti v Ukraine [Current state and trends in the development of innovative activity in Ukraine]. *Economy and State*. No. 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066806.2021.4.64> (in Ukrainian).
6. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Perepelyukova O. V., Tkachenko A. G. (2023). Ocinyvanie prostоровih viklikiv I tendencii rozvitku sistemi ekonomichnoi bezpeki promislovih pidpriemstv [Assessment of spatial challenges and trends in the development of the economic security system of industrial enterprises]. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. No. 3. Pp. 146–151. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-21> (in Ukrainian).
8. Polozova T. V., Kutsenko Yu. A. (2020) Poniattia orhanizatsiino-ekonomichnogo mekhanizmu v konteksti innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva [The Concept of Organizational and Economic Mechanism in the Context of Innovative Development of an Enterprise]. *Ekonomichni ta bezpekovi vyklyky suchasnoho biznes-seredovysh-*

cha: kolektyvna monohrafiia / Za zah. red. d.e.n., prof. T. V. Polozovoi. Kharkiv: KhNURE: pp. 265–273. URL: <https://eces.nure.ua/nauka/kolektivna-monografija> (in Ukrainian).

9. Tarasenko I. O., Olefirenko K. S., Polozova T. V., Murzabulatova O. V. (2023). Strategiche upravliniya rozvitkom promislovih pidpriemstv v umovah pislivoennogo vidnovlenia Ukraini [Strategic management of sustainable development of industrial enterprises in the context of Ukraine's post-war recovery]. *Economy. Finance. Law*. No. 7. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.7.15> (in Ukrainian).